

รูปแบบ องค์ประกอบการแสดงและบทบาทของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21

PATTERNS, PERFORMANCE ELEMENTS, AND ROLES OF CREATIVE THAI DRAMATIC ARTS IN THE 21st CENTURY

ธีรดา นุ่มเจริญ^{1*}, ณรงค์ฤทธิ์ เชาว์กรรม² และ อัครวิทย์ เรืองรอง³

^{1, 2, 3}สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

Theerata Numcharoen^{1*}, Narongrit Chaokam² and Akhawit Ruengrong³

^{1, 2, 3}Bunditpatanasilpa Institute of Fine Arts

*E-mail: Theerata.n@pnru.ac.th

Received: 2026-01-06

Revised: 2026-03-28

Accepted: 2026-04-01

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบ องค์ประกอบการแสดง และบทบาทของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง อนาคตภาพของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 กระบวนทัศน์และบริบททางสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบ องค์ประกอบการแสดง และบทบาทของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยบูรณาการการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร จากเอกสารที่ตีพิมพ์เผยแพร่และสื่อวีดิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์จำนวน 196 ผลงาน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณดำเนินการโดยการแจกข้อมูลจัดหมวดหมู่ และแจกแจงความถี่ ก่อนนำข้อมูลมาสังเคราะห์ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ และสรุปผลอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบส่วนใหญ่ปรากฏในลักษณะของการแสดงตามชนบทพื้นบ้าน สะท้อนการนำรากฐานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์การแสดงร่วมสมัย ด้านองค์ประกอบการแสดงพบว่า วรรณกรรมหรือเรื่องที่ใช้แสดงส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต การดำรงชีวิต ภูมิปัญญา กรรมวิธีและอาชีพ สื่ากการแสดงนิยมใช้ทำนาฏศิลป์ไทย ภาษาท่าและการตีบทมากที่สุด ด้านเพลงและดนตรีส่วนใหญ่ไม่มีบทร้อง โดยเป็นเพลงประพันธ์ขึ้นใหม่และดนตรีพื้นบ้าน ด้านเครื่องแต่งกายสะท้อนวิถีพื้นบ้านหรือสามัญชน ด้านอุปกรณ์ประกอบการแสดงมักเป็นอุปกรณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่หรือดัดแปลงเลียนแบบธรรมชาติ และด้านนักแสดงส่วนใหญ่ใช้นักแสดงชายและหญิงร่วมแสดง

ในด้านบทบาท พบว่า นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 มีบทบาทสำคัญในการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม นอกเหนือจากบทบาทด้านความบันเทิงแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไทยกับบริบทสังคมร่วมสมัย สะท้อนศักยภาพของนาฏศิลป์ไทยในการปรับตัวและพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่มีความเป็นสากลมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: รูปแบบการแสดง องค์ประกอบของการแสดง บทบาทของนาฏศิลป์ นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ศตวรรษที่ 21

ABSTRACT

This study, entitled Patterns, Performance Elements, and Roles of Creative Thai Dramatic Arts in the 21st Century, forms part of a broader research project, Future Scenarios of Creative Thai Dramatic Arts in the 21st Century: Paradigms and Social Contexts. The study aims to analyze and synthesize the patterns, performance elements, and roles of creative Thai dramatic arts in the contemporary era. A mixed-methods research design was employed, integrating qualitative and quantitative approaches. The qualitative component utilized documentary research, examining published documents and video media related to creative Thai dramatic performances. A total of 196 works were collected and analyzed using content analysis to identify dominant performance patterns and characteristics. The quantitative component involved data classification, categorization, and frequency analysis, which were systematically synthesized and interpreted to explore relationships among variables and generate research conclusions. The findings indicate that the predominant pattern of creative Thai dramatic arts in the 21st century is grounded in traditional folk performance conventions, reflecting the integration of cultural heritage and local wisdom into contemporary artistic expressions. In terms of performance elements, narrative content most frequently depicts aspects of everyday life, livelihoods, local wisdom, traditional practices, and community occupations. Performance styles primarily employ Thai classical dance vocabulary, traditional gesture language, and interpretative acting techniques. Musical accompaniment typically consists of newly composed instrumental music combined with folk musical traditions, often without vocal lyrics. Costumes predominantly reflect folk or commoner styles, while stage props are frequently newly created or designed to emulate natural forms. Performances generally involve both male and female performers.

Regarding its roles, creative Thai dramatic arts in the 21st century primarily function as a medium for cultural preservation and transmission. Beyond their entertainment value, these creative works also serve as a cultural bridge connecting Thailand's cultural heritage with contemporary social contexts. The findings highlight the adaptive capacity of creative Thai dramatic arts to evolve within increasingly globalized cultural environments.

Keywords: Patterns, Performance elements, Roles of Thai dramatic arts , The creative of Thai dramatic arts, the 21st Century

บทนำ

นาฏศิลป์ไทยเป็นมรดกด้านวัฒนธรรมทางการแสดงที่มีการสืบทอดต่อกันมายาวนาน มีเอกลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นชาติและรากฐานทางสังคมที่สร้างความภาคภูมิใจให้คนในชาติ ด้วยวัฒนธรรมอันดีงามนาฏศิลป์ไทยนั้น มิได้ก่อเกิดขึ้นมาอย่างฉาบฉวยแต่มีวิวัฒนาการมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน สัมผัสก่อเกิดจนมีระเบียบแบบแผนสร้างเป็นมาตรฐานที่ยอมรับได้โดยทั่วกัน ทั้งนี้เกิดจากกระบวนการคิดสร้างสรรค์ การคิดหาวิธี หรือรูปแบบการแสดงใหม่ ๆ จากการศึกษาประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของนาฏศิลป์ไทย พบร่องรอยหลักฐานที่ระบุได้ว่า มีนาฏศิลป์ไทยในสมัยกรุงสุโขทัยแล้ว ถึงแม้จะไม่ปรากฏ

กฎเกณฑ์ที่ชัดเจนในเรื่องของรูปแบบการแสดง แต่ก็สามารถเข้าใจได้ว่ามีนาฏศิลป์ไทยมีรูปแบบที่เรียบง่าย ใช้สำหรับความบันเทิง สนุกสนานรื่นเริง (Virulrak, 2000) ต่อมาเริ่มมีรูปแบบของการแสดงที่ชัดเจนขึ้นตามที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 8 ด้านที่ 2 ในสมัยพระมหาธรรมราชา (ลิไท) ศิลาจารึกเขาสุมนกูฏ (เขาพระบาทใหญ่) เมื่อ ม.ศ.1281 (พ.ศ. 1902) เนื้อความบรรยายภาพสองข้างทางจากเมืองสุโขทัยถึงยอดเขาสุมนกูฏ เมื่อคราวนำรอยพระพุทธรูปไปประดิษฐานบนยอดเขาแห่งนั้น โดยกล่าวถึงการตั้งเครื่องสักการบูชาและการสนุกสนานรื่นเริง ซึ่งปรากฏคำว่า “ระบำและเต้น” ซึ่งถือเป็นรูปแบบการแสดงที่เก่าแก่ที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ในหนังสือ ไตรภูมิภิกษา หรือ ไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์พระมหาธรรมราชาที่ 1 พญาลิไท (Fine Arts Department, 1983) ซึ่งแสดงให้เห็นรูปแบบของนาฏศิลป์ที่ปรากฏในสมัยนี้คือ เต้น รำ ฟ้อน และระบำ ต่อมาในสมัยอยุธยา ได้มีการพัฒนาด้านแสดงในรูปแบบต่าง ๆ มากขึ้น สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 3 (สมเด็จพระนารายณ์มหาราช) ปรากฏมีคำว่า “ละคร” จากหลักฐานการบันทึกของเดอลาลูแบร์ ราชทูตฝรั่งเศส สมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ชาวต่างชาติที่เดินทางมายังกรุงศรีอยุธยาในสมัยนั้น ซึ่งนับเป็นต้นแบบของละครรูปแบบอื่น ๆ ต่อมาทั้ง ละครชาตรี ละครนอก และละครใน ละครผู้หญิง ในสมัยธนบุรีมีละครของหลวงที่มีผู้หญิงและผู้ชายแสดง และมีละครผู้หญิงของเจ้านครศรีธรรมราช จนมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ทรงรวบรวมตำราฟ้อนรำ มีการปรับปรุงระบำมาตรฐาน (ระบำสี่บท) สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) เป็นยุคทองของนาฏศิลป์ไทย เนื่องจากพระมหากษัตริย์ทรงโปรดละครรำ มีกระบวนการร่างดงามตามประณีตแบบราชสำนัก มีการฝึกหัดทั้งโซน ละครใน ละครนอก โดยได้ฝึกผู้หญิงให้แสดงละครนอกของหลวงและมีการปรับปรุงเครื่องแต่งกายยืนเครื่องแบบละครใน สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เกิดการพัฒนาละครรำเป็นละครดึกดำบรรพ์ ละครพันทาง ละครเสภา และละครพูด สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) นาฏศิลป์ไทยมีเจริญรุ่งเรืองมาก เนื่องด้วยพระองค์โปรด ฯ ให้ตั้งกรมมหรสพขึ้น จึงทำให้มีการทำนุบำรุงศิลปะทางด้านโซน ละคร และดนตรีปี่พาทย์ มีการฝึกหัดอย่างมีระเบียบแบบแผนและโปรดตั้งโรงเรียนฝึกหัดนาฏศิลป์ในกรมมหรสพขึ้น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองภายในประเทศและสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลพระอัฐมรามาธิบดินทร (รัชกาลที่ 8) ประเทศไทยอยู่ในช่วงเกิดภาวะสงคราม จึงมีผลต่อวิวัฒนาการของนาฏศิลป์ไทยเป็นอย่างมาก เกิดเป็นละครปลุกใจเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้คนในชาติ และต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหิตลธิเบศรรมามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ซึ่งเป็นยุคหลังสมัยใหม่ได้เกิดนาฏศิลป์ เรียกว่า “นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์” ผู้วิจัยได้เพียงแต่ยกประเด็นที่มีการพัฒนารูปแบบของนาฏศิลป์ไทยอย่างเด่นชัดที่เกิดขึ้นในรัชสมัยต่าง ๆ ที่ได้กล่าวถึงเพียงเท่านั้น เพื่อให้เห็นภาพของวิวัฒนาการของนาฏศิลป์ไทย โดยเฉพาะด้านรูปแบบการแสดงที่เกิดจากกระบวนการคิดสร้างสรรค์ จนเกิดเป็นนาฏศิลป์ไทยประเภทต่าง ๆ อย่างในปัจจุบัน ทั้งนี้เกิดจากปัจจัยด้านสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ค่านิยม ทักษะคิด รสนิยมของผู้ชมในแต่ละยุคแต่ละสมัย ซึ่งมีความต้องการทางสุนทรียะที่แตกต่างกัน (Chula-Saevok, 2017) และสำคัญที่สุด ก็คือ ความคิดสร้างสรรค์ของเหล่าบรรดาบูรพคณาจารย์หรือบรรดาศิลปินที่คิดสร้างสรรค์ ประดิษฐ์นาฏศิลป์ในรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลาย น่าสนใจตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้มากขึ้น

นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์หรือการสร้างสรรคนาฏศิลป์ไทยนี้ ถือเป็นนวัตกรรมอย่างหนึ่งที่เกิดจากกระบวนการคิดสร้างสรรค์บนพื้นฐานขององค์ความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ อันเป็นผลผลิตจากการคิดประดิษฐ์สร้างสรรค์จากจินตนาการ แรงบันดาลใจ แนวคิดในการสร้างสรรค์และกลวิธีการแสดงทางนาฏศิลป์ โดยผ่านการถ่ายทอดจากผู้แสดงคนเดียวหรือหลายคนผ่านกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมด้านเนื้อหา แนวคิดปรัชญา รูปแบบการแสดงตลอดจนการกำหนดองค์ประกอบการแสดงอื่น ๆ มีแนวคิดในการสร้างสรรค์ 3 ประการ คือ 1. กระบวนการประดิษฐ์สิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน

2. การเชื่อมโยงสัมพันธ์สิ่งที่มีอยู่แล้วตั้งแต่สองสิ่งขึ้นไป และ 3. การปรับปรุงผลงานหรือแนวคิดที่มีอยู่เดิม (Sobrucek, 2002) จากแนวคิดการสร้างสรรคที่สืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน มีการผลิตซ้ำตามแนวคิดเดิม ๆ รวมถึงองค์ประกอบของการแสดง ที่มีแนวคิดและทฤษฎีที่สืบทอดกันมา สถาบันการศึกษา นักวิชาการ นาฏศิลป์ ได้พยายามสร้างทฤษฎีการสร้างสรรคผ่านรูปแบบของกระบวนการทำวิจัย โดยการศึกษาหาข้อมูลพื้นฐานและสร้างสรรคงานให้ตรงกับความต้องการของท้องถิ่นและสังคม ตามแผนงานวิจัยการส่งเสริมการวิจัยทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สรรพศาสตร์และศิลปสร้างสรรค์ เพื่อตอบโจทยน์วัตรกรรม งานสร้างสรรคที่พัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติต่าง ๆ เพื่อยกระดับสุนทรียรส ของผู้คนในสังคมทุกระดับ ทุกกลุ่ม และทุกระดับ ที่มีผลกระทบเกี่ยวกับสังคมในอนาคต หรือการสร้างจิตสำนึกจุดประกายขึ้นเนะ ชี้นำประเด็นรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลก ในขณะที่กระบวนการพัฒนาและปรับเปลี่ยนนาฏศิลป์ไทยจำเป็นต้องดำเนินไปควบคู่กับการอนุรักษ์อย่างสมดุล โดยไม่ละทิ้งรากฐานทางวัฒนธรรมเดิม ขณะเดียวกันก็ต้องเปิดพื้นที่ให้เกิดการสร้างสรรครูปแบบใหม่ที่สามารถตอบสนองต่อบริบทของสังคมร่วมสมัยได้อย่างเหมาะสม ด้วยเหตุนี้ ครูผู้สอน ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ นักวิชาการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่าย จึงได้ร่วมกันเสนอแนวคิดและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นบนพื้นฐานของเหตุผลทางวิชาการ เพื่อแสวงหาแนวทางในการธำรงรักษาและพัฒนานาฏศิลป์ไทยให้สามารถดำรงอยู่และปรับตัวได้ในทุกยุคสมัย (Phinitthanasarn, 2010) การเกิดขึ้นของ “นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค” จึงเป็นผลจากการปรับตัวของศิลปะการแสดงไทยต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยจากการศึกษาประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของนาฏศิลป์ไทยพบว่า การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการแสดงในแต่ละยุคสมัยเกิดจากปัจจัยที่หลากหลาย ทั้งปัจจัยภายใน ได้แก่ ด้านวรรณกรรมหรือบทประพันธ์ ด้านสาระของการแสดง และด้านประสบการณ์ของศิลปินเอง รวมถึงปัจจัยภายนอก ได้แก่ ด้านสังคม ด้านการเมือง และนโยบาย ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ด้านเทคโนโลยี และด้านผู้ชม ซึ่งล้วนส่งผลต่อการพัฒนารูปแบบ องค์ประกอบ และแนวคิดของการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค

อย่างไรก็ตาม ในศตวรรษที่ 21 นี้ เกิดรูปแบบของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรคขึ้นมามากมายอย่างไร้ขีดจำกัด และมีความหลากหลาย ประกอบกับการสร้างสรรคองค์ประกอบการแสดงให้เป็นที่น่าสนใจ สอดคล้องกับความต้องการในสังคม สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ มากมาย จึงเกิดกระแสบทบาททางสังคมใหม่ ๆ ที่เป็นที่ยอมรับในสังคมมากขึ้น จากในอดีตนาฏศิลป์ไทยมีบทบาทสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดชีวิตลง ทั้งงานพระราชพิธีและพิธีกรรมต่างๆ ของชาวบ้าน รวมถึงการสร้างเสริมความรื่นเริงบันเทิงใจ ต่อมาบทบาทของนาฏศิลป์ได้มีความสำคัญและได้รับการยกย่องในฐานะเป็นเครื่องราชูปโภค (Junlasri, 2014) บ่งบอกถึงความมั่งคั่งของเจ้านาย ดังในสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงพระราชทานอนุญาตให้เจ้านายขุนนางผู้ใหญ่ตลอดจนผู้ว่าราชการเมืองหัดโขนได้ไม่ห้ามปราม ด้วยเหตุนี้นาฏศิลป์จึงได้กลายเป็นเครื่องประดับเกียรติของเจ้าหรือมูลนาย (Virulrak, 2006) รวมไปถึงการใช้นาฏศิลป์เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร เพื่อสรรเสริญผู้นำ การแสดงตัวตนอัตลักษณ์ของชุมชน การเรียกร้องสิทธิในการปกครองและการเผยแพร่นโยบายของผู้นำ (Vasinarom, 2019) อีกด้วย ซึ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สอดคล้องกับบทบาทและสถานการณ์ที่ส่งผลต่อนาฏศิลป์ดังที่สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (Virulrak, 2006) ได้กล่าวถึงเรื่องบทบาทของนาฏศิลป์ที่มีต่อมนุษย์ไว้ว่า นาฏศิลป์ มีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตทั้งที่เป็นกิจกรรมส่วนตัวและส่วนรวม ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มนุษย์ใช้นาฏศิลป์เป็นส่วนสำคัญของการดำเนินชีวิตในเวลาปกติและในโอกาสพิเศษอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้ว่าจะมีการศึกษาถึงความสำคัญของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรคที่มีบทบาทต่อสังคมไทยมากมาย แต่ในปัจจุบันเข้าสู่ยุคแห่งศตวรรษที่ 21 ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ในทุกมิติ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม รวมถึงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรคย่อมได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทั้งด้านบวกและด้านลบ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้โลกเกิดการเชื่อมโยงแบบไร้พรมแดน ส่งผลให้นาฏศิลป์ไทยสามารถเผยแพร่สู่สายตา

ชาวโลกได้อย่างกว้างขวางผ่านระบบอินเทอร์เน็ตและสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ (social network) ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญในการขยายพื้นที่ทางวัฒนธรรมของนาฏศิลป์ไทย ขณะเดียวกัน กระแสโลกาภิวัตน์และวัฒนธรรมกระแสนิยม (pop culture) ที่แพร่กระจายผ่านสื่อดิจิทัลก็อาจก่อให้เกิดการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรม ส่งผลต่อแนวคิด รสนิยม และทัศนคติของผู้ชม ซึ่งอาจมีอิทธิพลต่อทิศทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยในปัจจุบัน แม้ว่าจะมีงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์อยู่จำนวนมาก แต่การศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบ องค์ประกอบการแสดง และบทบาทของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในบริบทของศตวรรษที่ 21 อย่างเป็นระบบยังมีอยู่จำกัด โดยเฉพาะการจัดหมวดหมู่รูปแบบการสร้างสรรค์ และการวิเคราะห์บทบาทของการแสดงในบริบททางสังคม ดังนั้น การศึกษานาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย ทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ เนื่องจากจะช่วยให้เกิดความเข้าใจต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการแสดง องค์ประกอบการสร้างสรรค์ และบทบาทของนาฏศิลป์ไทยในศตวรรษที่ 21 อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ต่อยอด และดำรงคุณค่าของนาฏศิลป์ไทยให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในอนาคต

จากบริบทดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบ องค์ประกอบการแสดง และบทบาทของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ที่ปรากฏในศตวรรษที่ 21 (ช่วงเวลา ค.ศ. 2019 ถึง 2022) เพื่อพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดหมวดหมู่รูปแบบของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบ เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาและต่อยอดนาฏศิลป์สร้างสรรค์ให้มีคุณค่าสอดคล้องต่อบริบททางสังคมในปัจจุบันและอนาคตที่จะเกิดขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ รูปแบบ องค์ประกอบการแสดง และบทบาทของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

เป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบและองค์ประกอบการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 และปลูกฝังสร้างเสริมกระบวนการทัศนคติใหม่สำหรับนาฏศิลป์ไทยในศตวรรษที่ 21 ให้สามารถปฏิบัติและดำรงอาชีพในฐานะนาฏศิลปินได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างเต็มภาคภูมิ

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัยตามรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีการกำหนดขอบเขตในการวิจัย ดังนี้
ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการแสดง องค์ประกอบของการแสดง และบทบาทของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 (ค.ศ. 2019 ถึง ค.ศ. 2022) มุ่งศึกษาเฉพาะผลงานนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ที่นำเสนอผ่านเวทีการนำเสนอผลงานการแสดง และการถ่ายทอดสดภาพและเสียงผ่านอินเทอร์เน็ตแบบเรียลไทม์หรือไลฟ์สตรีมมิง (Live Streaming) และการจัดพิมพ์เผยแพร่ในเอกสารสู่จิตร์แสดง มีจำนวนทั้งสิ้น 3 เวที รวมจำนวนทั้งสิ้น 196 ผลงาน ได้แก่

1. การประชุมวิชาการระดับชาติ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ จำนวน 30 ผลงาน
2. การนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ระดับชาติ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ จำนวน 103 ผลงาน

3. การนำเสนอผลงานวิจัยสร้างสรรค์นาฏดุริยางคศิลป์ระดับชาติในงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรมไทย จำนวน 63 ผลงาน

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยกำหนดระยะเวลาของการนำเสนอนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2561 - 2565 (ค.ศ. 2019 ถึง ค.ศ. 2022)

ทบทวนแนวคิด

บทความวิจัยเรื่อง รูปแบบ องค์ประกอบการแสดง และบทบาท ของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่อง อนาคตภาพของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 : กระบวนทัศน์และบริบททางสังคม เป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ รูปแบบ องค์ประกอบการแสดง และบทบาทของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 การวิจัยนี้จึงได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎี ทบทวนวรรณกรรม ตลอดจนสารัตถะที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาประกอบในการวิเคราะห์ โดยมีประเด็นนำเสนอ ดังนี้

1. รูปแบบของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในยุคศตวรรษที่ 21

ผู้วิจัยได้นำหลักวิธีการคิดนี้มาเป็นหลักในการจัดรูปแบบของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ประกอบกับข้อค้นพบจากการวิเคราะห์รูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทยจากผลงานการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ จึงสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 รูปแบบ คือ

1.1) นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์แบบจารีตราชสำนัก (Traditional Thai creative dances) คือ รูปแบบของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ที่นำหลักการแสดงแบบราชสำนักหรือการแสดงแบบมาตรฐานมาสร้างสรรค์ โดยมีเนื้อหาใหม่แต่ยังคงรูปแบบของจารีต หรือแบบแผนดั้งเดิมของการแสดงนาฏศิลป์ไทยประเภทต่าง ๆ

1.2) นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์แบบจารีตการแสดงพื้นบ้าน (Creative Thai dancing arts in the form of folk style) คือ รูปแบบนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ที่นำรูปแบบการแสดงพื้นบ้าน/พื้นเมือง การละเล่นของท้องถิ่น อันเป็นวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นซึ่งเมื่อนำมาสร้างสรรค์เป็นการแสดงชุดใหม่ แต่ยังคงลักษณะรูปแบบของการแสดงพื้นบ้าน/พื้นเมือง หรือการละเล่น ให้เห็นอย่างชัดเจน

1.3) นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์แบบผสมผสาน (Creative Thai dancing arts that combined dance style) คือ นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ที่มีรูปแบบการแสดงที่เป็นการผสมผสาน โดยมีวิธีการผสมผสานของศิลปะการแสดงมากกว่าหนึ่งรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นนาฏศิลป์สกุลเดียวหรือคนละสกุล ซึ่งการผสมผสานนั้นมีการกำหนดสัดส่วนที่สอดคล้องกัน

1.4) นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์แบบร่วมสมัย (Contemporary Thai creative dancing arts that dance style) คือ รูปแบบของการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการประดิษฐ์การแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุดใหม่ เป็นศิลปะแห่งการเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อถ่ายทอดจินตนาการที่แสดงออกถึงรากเหง้าทางศิลปวัฒนธรรมและสามารถสะท้อนความเป็นปัจจุบัน (Natayakul, 2023)

1.5) นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์แบบนวัตกรรม (Creative Thai dancing arts that innovated dance style) คือ รูปแบบของการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการประดิษฐ์การแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุดใหม่ โดยมีแบบแผนหรือรูปแบบการนำเสนอแบบใหม่ที่ไม่เคยมีปรากฏมาก่อน หรือเกิดจากการผสมผสานของนาฏศิลป์ต่างสาขา ต่างสมัย จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ ที่เป็นประโยชน์ต่อวง การวิชาการด้านนาฏศิลป์และสังคมในวงกว้าง

2. องค์ประกอบของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21

จากการศึกษาแนวคิดเรื่ององค์ประกอบของนาฏศิลป์ไทย ผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์องค์ประกอบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ดังนี้

2.1) วรรณกรรมหรือเรื่องที่ใช้แสดง หมายถึง วรรณกรรมหรือเรื่องที่ใช้แสดง เนื้อเรื่อง บทละครต่าง ๆ หรือ เรื่องราวที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอ สื่อสาร หรือถ่ายทอดให้ผู้ชมทราบและเข้าใจ

2.2) ลีลาการแสดง หมายถึง ท่าทางที่แสดงออกทางร่างกายและอารมณ์ โดยมีนักแสดงเป็นผู้ถ่ายทอดหรือแสดงออกให้ผู้ชมได้ชมหรือเข้าใจ

2.3) บทร้อง เพลง และดนตรีประกอบการแสดงบทร้อง หมายถึง บทประพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ซึ่งอาจจะแต่งด้วยคำประพันธ์ชนิดใดก็ได้ และนำมาร้องประกอบทำนองเพลง หรือเป็นการอ่านทำนองเสนาะเพื่อเกริ่นนำก่อนการแสดง เพื่อให้ผู้ชมได้เข้าใจเรื่องราวที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอผ่านการฟังประกอบ ซึ่งในการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์อาจจะมิบบทร้องหรือไม่ก็ได้ ทำนอง หมายถึง ความต่อเนื่องของโน้ตดนตรีที่เรียงร้อยอย่างเหมาะสม มีจังหวะเป็นเป็นสำคัญ ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง หมายถึง เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงไม่ว่าจะเป็นการแสดงสดหรือเป็นการบันทึกในรูปแบบสื่อวิทัศน์

2.4) การแต่งกาย หมายถึง เครื่องแต่งกายที่บ่งบอกถึงฐานะของตัวละครที่อยูในการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ รวมถึงเป็นการแสดงออกถึงรูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ได้

2.5) อุปกรณ์ประกอบการแสดง หมายถึง อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้การแสดงนั้นสมบูรณ์มากขึ้น อุปกรณ์ประกอบการแสดงนี้มักจะมีคุณสมบัติคล้องกับเนื้อหาหรือแนวคิดของการแสดง

2.6) ผู้แสดง หมายถึง บุคคลที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดศิลปะการร่ายรำให้ผู้ชมได้ชมและเข้าใจในกระบวนการทำรำที่ผู้สร้างสรรค์ผลงานได้ประดิษฐ์ขึ้น

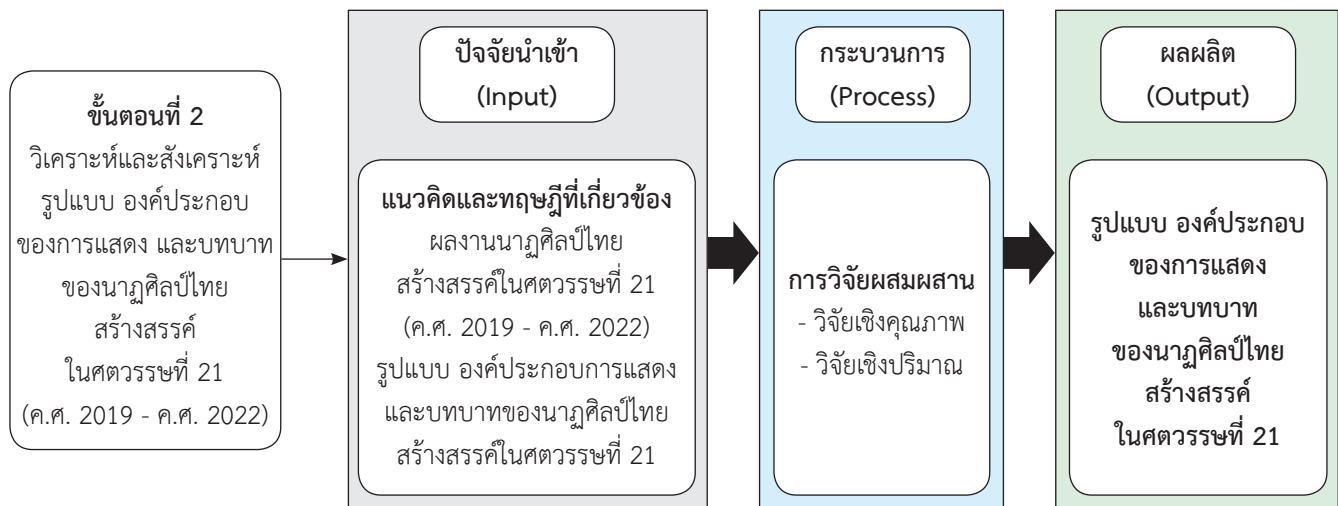
3. บทบาทของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์

ผู้วิจัยวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของนาฏศิลป์ไทยจากเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดบทบาทของนาฏศิลป์ไทยในทฤษฎีของนักวิชาการ จนเกิดเป็นข้อค้นพบแนวคิดบทบาทนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ 9 ประการ (N A D T A S I L P Role) ดังนี้

- 1) ความต้องการความเพลิดเพลินใจ (Need for pleasure : N)
- 2) การกระตุ้นจิตสำนึกในด้านคุณธรรม ค่านิยมและหลักธรรมคำสอน (Awakening moral consciousness : A)
- 3) การเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ในเชิงวิชาการและการศึกษา (Dissemination of new knowledge : D)
- 4) การบอกเล่าประวัติศาสตร์ (Telling the history : T)
- 5) กิจกรรมสร้างสัมพันธ์ภาพ (Activities to relationship : A)
- 6) การสนับสนุนและส่งเสริมนโยบาย (Support and Promotion policies : S)
- 7) การสืบสานและอนุรักษ์ (Inheritance and preservation : I)
- 8) การถอดบทเรียนจากวิถีชีวิต (Lesson Learn from ways of life : L)
- 9) การส่งเสริมภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ (Promotion of images : P)

บทบาททางสังคมมีความสัมพันธ์กับที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ซึ่งนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นนั้นล้วนแล้วแต่มีบทบาทต่อสังคมในด้านต่าง ๆ

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยการบูรณาการการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยเป็นการศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ประกอบด้วย เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ที่ได้มีการจัดพิมพ์เผยแพร่ รวมถึงสื่อในรูปแบบวีดิทัศน์ ปรากฏในช่วงศตวรรษที่ 21 (ค.ศ. 2019 ถึง 2022) โดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกเอกสาร คือ เป็นเวทีการนำเสนอผลงานนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ระดับชาติและระดับนานาชาติ ซึ่งจัดโดยสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ซึ่งมีการจัดเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง มีความน่าเชื่อถือ เนื่องจากเป็นเวทีที่มีการทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน (Memorandum of Agreement: MOA หรือ MOU) ระหว่างสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั่วประเทศที่มาร่วมแสดงผลงานนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ จำนวนทั้งสิ้น 3 เวที รวมจำนวนทั้งสิ้น 196 ผลงาน ได้แก่

1. นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ที่นำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ จำนวน 30 ผลงาน
2. นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ที่นำเสนอผ่านเวทีการนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ระดับชาติ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ จำนวน 103 ผลงาน
3. นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ที่นำเสนอผ่านเวทีการนำเสนอผลงานวิจัยสร้างสรรค์นาฏดุริยางคศิลป์ระดับชาติในงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรมไทย จำนวน 63 ผลงาน

และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการจำแนกข้อมูล จัดหมวดหมู่ แจกแจงความถี่

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และใช้ค่าแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ อธิบายเหตุผลประกอบตามหัวข้อเพื่อจัดหมวดหมู่ของข้อมูล โดยกำหนดประเด็นที่ศึกษาเป็นรูปแบบองค์ประกอบการแสดง และบทบาทของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ จากเอกสาร ตำรา งานวิจัย ผลงานสร้างสรรค์ ที่ปรากฏในช่วงศตวรรษที่ 21 (ค.ศ. 2019 ถึง 2022) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ สังเคราะห์เชิงคุณลักษณะ (Qualitative synthesis) จากนั้นตีความหมาย เชื่อมโยง ความสัมพันธ์ ลดทอนข้อมูล สกัดสาระและสร้างข้อสรุป

ผลการวิจัย

จากการศึกษา รูปแบบ องค์ประกอบการแสดง และบทบาทของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ สรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

ตารางที่ 1 การแจกแจงความถี่รูปแบบของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21

ที่	รูปแบบของนาฏศิลป์ไทย สร้างสรรค์	การแสดงนาฏศิลป์ไทย สร้างสรรค์ ในการประชุมวิชาการ และการนำเสนอ ผลงานวิจัยระดับชาติ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์				การแสดงนาฏศิลป์ไทย สร้างสรรค์ในการประชุม สัมมนาวิชาการ นำเสนอผลงานนาฏศิลป์ สร้างสรรค์ระดับชาติ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์					การแสดง ในการนำเสนอ ผลงานวิจัยสร้างสรรค์ นาฏดุริยางคศิลป์ ระดับชาติในงาน มหกรรมศิลปวัฒนธรรมไทย				ผลงาน	ร้อยละ
		ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2 และนานาชาติ	ครั้งที่ 3 และนานาชาติ	ครั้งที่ 4 และนานาชาติ	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ครั้งที่ 4	ครั้งที่ 5	ครั้งที่ 6	ประจำปี 2562	ประจำปี 2563	ประจำปี 2564	ประจำปี 2565		
1	แบบจารีตแบบแผน	1	2	2	0	0	0	3	8	9	0	5	1	4	35	17.86
2	แบบขนบการแสดงพื้นบ้าน	2	3	3	1	6	7	0	7	8	4	3	8	5	57	29.08
3	แบบผสมผสาน	3	4	3	1	5	3	2	8	6	2	5	4	5	51	26.02
4	แบบร่วมสมัย	0	3	0	2	4	3	6	7	10	3	5	3	4	50	25.51
5	แบบนวัตกรรม	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1	0	3	1.53
		6	12	8	4	15	13	11	31	33	10	18	17	18	196	100

1. รูปแบบของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21

ผลการวิเคราะห์รูปแบบของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 (ตารางที่ 1) ในภาพรวม พบว่า นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์แบบขนบการแสดงพื้นบ้าน มากที่สุด จำนวน 57 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 29.08 รองลงมา คือ แบบผสมผสาน จำนวน 51 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 26.02, แบบร่วมสมัย จำนวน 50 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 25.51, แบบจารีตราชสำนัก จำนวน 35 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 17.86 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 การแจกแจงความถี่องค์ประกอบของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21

ที่	ชื่อการแสดง	การแสดงนาฏศิลป์ไทย สร้างสรรค์ ในการประชุมวิชาการ และการนำเสนอ ผลงานวิจัยระดับชาติ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์				การแสดงนาฏศิลป์ไทย สร้างสรรค์ในการประชุม สัมมนาวิชาการ นำเสนอผลงานนาฏศิลป์ สร้างสรรค์ระดับชาติ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์					การแสดง ในการนำเสนอ ผลงานวิจัยสร้างสรรค์ นาฏดุริยางคศิลป์ ระดับชาติในงาน มหกรรมศิลปวัฒนธรรมไทย				ผลงาน	ร้อยละ
		ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2 และนานาชาติ ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3 และนานาชาติ ครั้งที่ 3	ครั้งที่ 4 และนานาชาติ ครั้งที่ 4	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ครั้งที่ 4	ครั้งที่ 5	ครั้งที่ 6	ประจำปี 2562	ประจำปี 2563	ประจำปี 2564	ประจำปี 2565		
1	วิถีชีวิต/การดำรงชีวิต/ ภูมิปัญญา/กรรมวิธี/อาชีพ	-	2	2	2	2	2	2	5	8	4	4	7	4	44	22.45
2	นาฏศิลป์ไทย/ภาษาท่า นาฏศิลป์/การตีบท	5	10	4	2	7	3	6	15	14	3	10	8	15	102	52.04
3.1	ไม่มีบทร้อง	4	10	5	4	14	12	9	22	14	9	18	16	17	154	78.57
3.2	เพลงประพันธ์ขึ้นใหม่	3	4	5	2	6	4	5	13	10	4	7	10	9	82	41.84
3.3	ดนตรีพื้นบ้าน	3	5	5	2	6	7	2	8	11	5	8	6	9	77	39.29
4	แบบพื้นบ้าน/ชาวบ้าน/ สามัญชน	3	4	2	2	5	5	1	5	12	4	7	6	4	60	30.61
5.1	มีการใช้อุปกรณ์ประกอบ การแสดง	5	5	4	3	9	8	9	22	21	8	15	12	15	136	69.39
5.2	อุปกรณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่/ เลียนแบบธรรมชาติ	-	1	2	1	4	3	6	8	7	1	2	3	9	47	23.98
6	นักแสดงชาย-หญิง	3	3	5	3	6	7	6	8	11	2	10	9	4	77	39.29

2. องค์ประกอบของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 (ตารางที่ 2) ในภาพรวม พบว่า ด้านวรรณกรรมหรือเรื่องที่ใช้แสดง ในภาพรวม พบว่า วิถีชีวิต/การดำรงชีวิต/ ภูมิปัญญา/กรรมวิธี/อาชีพ มากที่สุด จำนวน 44 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 22.45 ด้านลีลาการแสดง ในภาพรวม พบว่า นาฏศิลป์ไทย/ภาษาทำนนาฏศิลป์/ การตีบท มากที่สุด จำนวน 102 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 52.04 ด้านเพลงและดนตรี ในภาพรวม พบว่า ไม่มีบทร้อง มากที่สุดจำนวน 154 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 78.57 เป็นเพลงประพันธ์ขึ้นใหม่มากที่สุด จำนวน 82 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 41.84 และดนตรีพื้นบ้าน มากที่สุด จำนวน 77 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 39.29 ด้านเครื่องแต่งกาย ในภาพรวม พบว่า แบบพื้นบ้าน/ชาวบ้าน/

สามัญชน มากที่สุด จำนวน 60 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 30.61 ด้านอุปกรณ์ประกอบการแสดง ในภาพรวม พบว่า มีการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง มากที่สุด จำนวน 136 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 69.39 เป็นอุปกรณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่/ เลียนแบบธรรมชาติ จำนวน 47 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 23.98 และด้านนักแสดง ในภาพรวม พบว่า นักแสดงชาย-หญิง มากที่สุด จำนวน 77 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 39.29

ตารางที่ 3 การแจกแจงความถี่ของบทบาทการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21

ที่	ชื่อการแสดง	การแสดงนาฏศิลป์ไทย สร้างสรรค์ ในการประชุมวิชาการ และการนำเสนอ ผลงานวิจัยระดับชาติ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์				การแสดงนาฏศิลป์ไทย สร้างสรรค์ในการประชุม สัมมนาวิชาการ นำเสนอผลงานนาฏศิลป์ สร้างสรรค์ระดับชาติ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์						การแสดง ในการนำเสนอ ผลงานวิจัยสร้างสรรค์ นาฏดุริยางคศิลป์ ระดับชาติในงาน มหกรรมศิลปวัฒนธรรมไทย				ผลงาน	ร้อยละ
		ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 3 และนานาชาติ ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 4 และนานาชาติ ครั้งที่ 3	ครั้งที่ 5 และนานาชาติ ครั้งที่ 4	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ครั้งที่ 4	ครั้งที่ 5	ครั้งที่ 6	ประจำปี 2562	ประจำปี 2563	ประจำปี 2564	ประจำปี 2565			
1	ความต้องการ ความเพลิดเพลินใจ	1	1	-	1	-	4	2	3	6	1	-	1	2	22	11.22	
2	การกระตุ้นจิตสำนึก ฯ	-	8	2	1	5	3	1	12	5	-	4	3	8	52	26.53	
3	การเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ฯ	1	3	-	1	1	-	3	5	5	-	2	2	-	23	11.73	
4	การบอกเล่าประวัติศาสตร์	1	4	-	1	5	3	2	6	2	2	1	1	1	29	14.80	
5	กิจกรรมสร้างสัมพันธ์ภาพ	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	0.51	
6	การสนับสนุนและส่งเสริม นโยบาย	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	2	2	2	10	4.59	
7	การสืบสานและอนุรักษ์	4	3	3	4	2	6	4	12	15	5	6	3	4	71	36.22	
8	การถอดบทเรียน	1	-	2	-	-	2	2	3	7	1	3	4	3	28	14.29	
9	การส่งเสริมภาพลักษณ์	1	2	2	1	2	2	1	2	2	3	4	5	5	32	16.33	

3. บทบาททางสังคมของการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ในศตวรรษที่ 21

การวิเคราะห์บทบาททางสังคมของการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 (ตารางที่ 3) ในภาพรวมพบว่า บทบาททางสังคมของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 พบว่า มีบทบาทด้านการสืบสานและอนุรักษ์ มากที่สุด จำนวน 71 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 36.22 รองลงมา คือ การกระตุ้นจิตสำนึกในด้านคุณธรรม ค่านิยมและหลักธรรมคำสอน จำนวน 52 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 26.53, การส่งเสริมภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ จำนวน 32 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 16.33,

การบอกเล่าประวัติศาสตร์ จำนวน 29 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 14.80, การถอดบทเรียนจากวิถีชีวิต จำนวน 28 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 14.29, การเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่เชิงวิชาการและการศึกษา จำนวน 23 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 11.73, ความต้องการสร้างความเพลิดเพลินใจ จำนวน 22 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 11.22, การสนับสนุนและส่งเสริมนโยบาย จำนวน 9 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 4.59, และกิจกรรมสร้างสัมพันธ์ภาพ จำนวน 1 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 0.51 ตามลำดับ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษารูปแบบของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 พบว่า รูปแบบที่ปรากฏมากที่สุด คือ นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์แบบขนบการแสดงพื้นบ้าน ซึ่งสะท้อนแนวโน้มสำคัญของกระบวนการทัศน์นาฏศิลป์ไทยในศตวรรษที่ 21 ตามหลักแนวคิดการยอมรับคุณค่า รสนิยม วิถีชีวิตชาวบ้านในฐานะแหล่งกำเนิดทุนทางวัฒนธรรม ผลการศึกษาดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าศิลปะการแสดงพื้นบ้านมิได้เป็นเพียงมรดกทางวัฒนธรรมที่ต้องได้รับการอนุรักษ์เท่านั้น แต่ยังเป็นฐานสำคัญของการสร้างสรรค์องค์ความรู้และรูปแบบการแสดงใหม่ ๆ ที่สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนในบริบทสังคมร่วมสมัยได้อย่างมีพลวัต แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนการเปลี่ยนผ่านของแนวคิดด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมจากรูปแบบการรักษาขนบเดิมอย่างคงที่ (static preservation) ไปสู่การใช้ทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น (local cultural assets) เป็นฐานในการพัฒนาการสร้างสรรค์ศิลปะการแสดง ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์และนโยบายซอฟต์พาวเวอร์ (soft power) ที่มุ่งนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนมาสร้างมูลค่าเพิ่มทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคม ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Vasinarom (2019) ที่พบว่านาฏกรรมมีความสัมพันธ์กับการปกครอง โดยนาฏกรรมสามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสื่อสารแนวคิดของผู้นำ แสดงตัวตน รูปลักษณ์ของตนเอง และสังคม การปกครองจึงส่งผลกระทบต่อนาฏกรรม และนโยบายการปกครองของผู้นำ มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยในขณะเดียวกัน รูปแบบนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์แบบผสมผสาน สะท้อนกระบวนการทัศน์ร่วมสมัยและกระบวนการทัศน์ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นการบูรณาการองค์ประกอบจากหลากหลายวัฒนธรรมและรูปแบบการแสดงเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนานาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ให้สามารถปรับตัวต่อบริบทของโลกยุคโลกาภิวัตน์ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการของนาฏศิลป์ร่วมสมัยที่เสนอโดย Puleio (2017) ซึ่งชี้ให้เห็นว่านาฏศิลป์ในศตวรรษที่ 21 มีลักษณะการพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการตีความและการสร้างบทสนทนาระหว่างผลงานในอดีตกับแนวคิดร่วมสมัย การผสมผสานดังกล่าวจึงมิได้เป็นเพียงการรวมองค์ประกอบทางศิลปะเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการสร้างความหมายใหม่ของศิลปะการแสดงในบริบทสังคมร่วมสมัยสำหรับนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์แบบนวัตกรรม แม้จะพบในสัดส่วนที่น้อยกว่าแต่ถือเป็นแนวโน้มสำคัญของการพัฒนานาฏศิลป์ไทยในอนาคต เนื่องจากเป็นรูปแบบการสร้างสรรค์ที่เปิดพื้นที่ให้ศิลปินสามารถทดลองแนวคิด รูปแบบ และเทคนิคการแสดงใหม่ ๆ อย่างไรก็ดี จากผลการศึกษาพบว่าการสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรมยังคงมีรากฐานสำคัญมาจากโครงสร้างของนาฏศิลป์ไทยแบบจารีต ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของการพัฒนาศิลปะที่ยังคงเชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิม ดังนั้น การส่งเสริมการสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรมจึงควรดำเนินควบคู่กับการทำความเข้าใจรากฐานของนาฏศิลป์ไทย เพื่อให้การพัฒนาแบบใหม่สามารถรักษาสถิตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม

ในด้านองค์ประกอบของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 ผลการศึกษพบว่า ด้านวรรณกรรมหรือเรื่องที่ใช้แสดงส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต การดำรงชีวิต ภูมิปัญญา กรรมวิธี อาชีพของชุมชน ซึ่งสะท้อนบทบาทของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในฐานะเครื่องมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมและประสบการณ์ทางสังคม ขณะที่ด้านลีลาการแสดงพบว่ามีการใช้ทำนนาฏศิลป์ไทย ภาษาทำนนาฏศิลป์ และการตีบท แสดงให้เห็นว่านาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์มีพื้นฐานมาจากนาฏศิลป์ไทยเป็นหลัก แสดงให้เห็นว่านาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ยังคงยึดโยงกับโครงสร้างทางศิลปะของ

นาฏศิลป์ไทยดั้งเดิม ในส่วนของดนตรีและเพลงประกอบการแสดง พบว่ามีการประพันธ์ขึ้นใหม่ควบคู่กับการใช้ดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งสะท้อนแนวโน้มของการสร้างสรรค์ดนตรีร่วมสมัยที่มีความสอดคล้องกับรูปแบบนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ขณะที่ด้านเครื่องแต่งกาย พบว่ามีการใช้เครื่องแต่งกายแบบพื้นบ้าน ชาวบ้าน หรือสามัญชนมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ที่เน้นการนำเสนอวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชน ด้านอุปกรณ์ประกอบการแสดง พบว่ามีการออกแบบอุปกรณ์ประกอบการแสดงที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ โดยเลียนแบบธรรมชาติหรือสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะตัว และเป็นการนำเสนออุปกรณ์หรือสินค้าที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอเพื่อประชาสัมพันธ์สินค้าอัตลักษณ์ชุมชน ซึ่งไม่เพียงช่วยเสริมสร้างความโดดเด่นทางสุนทรียภาพของการแสดง แต่ยังสามารถทำหน้าที่เป็นสื่อในการนำเสนอผลิตภัณฑ์และอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างชัดเจน และด้านนักแสดง พบว่าส่วนมากเป็นนักแสดงชายและหญิง

สำหรับบทบาททางสังคมของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 ผลการศึกษาพบว่า บทบาทที่สำคัญที่สุดคือ บทบาทด้านการสืบสานและอนุรักษ์ ซึ่งครอบคลุมทั้งการละเล่น พิธีกรรม ศิลปะ วัฒนธรรมไทย และประเพณีสำคัญในท้องถิ่น ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นถึงว่านาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ยังคงทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของในฐานะเครื่องประกอบพิธีกรรมที่เป็นมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาสืบเนื่องต่อมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดบทบาทหน้าที่ของวัฒนธรรมในทางคติชนวิทยาโดย Natayakul (2023) อธิบายตามแนวคิดของ Bascom (1965) ว่า วัฒนธรรมมีบทบาทหน้าที่อธิบายที่มาและเหตุผลของพิธีกรรม ว่าวัฒนธรรมและพิธีกรรมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมให้แก่สมาชิกของชุมชน นอกจากนี้ นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ยังมีบทบาทในการกระตุ้นจิตสำนึกในด้านคุณธรรม ค่านิยมและหลักธรรมคำสอน การสะท้อนความเชื่อ ความศรัทธา ต่อบุคคลหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญต่อชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนบทบาทของนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในฐานะสื่อกลางทางวัฒนธรรมที่สามารถถ่ายทอดค่านิยมและแบบแผนพฤติกรรมของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อมาบทบาทด้านการส่งเสริมภาพลักษณ์ของโดยการนำทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้า บริการ และกิจกรรมทางวัฒนธรรม ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Virultrak (2004) ที่เสนอว่านาฏศิลป์ไทยสามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่อัตลักษณ์ของชุมชนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดการขับเคลื่อนวัฒนธรรมผ่านนโยบายซอฟต์แวร์ของประเทศไทย ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาเทศกาล ประเพณี และกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้สามารถยกระดับสู่ระดับนานาชาติ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ประเทศและสร้างรายได้แก่ชุมชนและสอดคล้องกับนโยบายซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power of Thailand) Chuangchai. (online). เรื่อง Festival (การอนุรักษ์และขับเคลื่อน เทศกาล ประเพณีสู่ระดับโลก) ซึ่งเป็นการส่งเสริมประเพณีที่มีความโดดเด่นมากและยกระดับไปสู่ระดับชาติและนานาชาติ เพื่อให้เป็นที่รู้จักสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ประเทศและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างรายได้แก่ชุมชนและประเทศ โดยใช้วัฒนธรรมที่สำคัญของพื้นที่ จากนั้นจึงเข้าไปสร้างสรรค์ และส่งเสริมทั้งในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และสื่อสร้างสรรค์ การตลาด พัฒนาพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงแนวคิดการต่อยอดมรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ บทบาทด้านการถอดบทเรียนจาก วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนวรรณกรรมท้องถิ่นที่มีคุณค่าต่อสังคม และการเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่อันเป็นการต่อยอดและเป็นประโยชน์เชิงวิชาการและการศึกษา ในด้านการศึกษาค้นคว้าต่อยอดจนเป็นงานวิจัยสร้างสรรค์ ที่มีประโยชน์ต่องานวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทศวรรษที่ 21 ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษา เรียนรู้ และสร้างสรรค์ บทบาทด้านความต้องการสร้างความเพลิดเพลิน นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ยังคงเป็นเครื่องบันเทิงรื่นเริงใจ การปลดปล่อยความรู้สึกของมนุษย์ เพียงแต่ในปัจจุบันนาฏศิลป์ไทยมีบทบาทที่เด่นชัดมากขึ้นจึงทำให้บทบาทด้านการสร้างความบันเทิงเป็นเรื่องรองลงมา บทบาท

การสนับสนุนและส่งเสริมนโยบาย ทั้งนโยบายขององค์กรในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ทำให้เกิดผลงานนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์มากมายที่ตอบสนองนโยบาย เช่น นโยบายซอฟต์พาวเวอร์ (Softpower) นโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ รวมถึงการตอบสนองการสื่อสารเชิงการเมืองอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องสัมพันธ์กับบทบาทด้านกิจกรรมสร้างสรรค์สัมพันธ์ภาพ ซึ่งเป็นการสื่อสารความรู้ความเข้าใจในระดับชุมชน ระดับประเทศ และระดับโลกได้

ในภาพรวม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่านาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 มิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นศิลปะการแสดงเพื่อความบันเทิงเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมเข้าด้วยกัน โดยสามารถทำหน้าที่ทั้งในด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม การสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการสื่อสารทางสังคมในบริบทของโลกยุคใหม่

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรนำผลการวิจัยที่พบว่า “นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์แนวจารีตพื้นบ้าน” มีบทบาทสูงในการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชน ไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยสนับสนุนงบประมาณการสร้างสรรคงานที่เชื่อมโยงกับผลิตภัณฑ์และการท่องเที่ยวในท้องถิ่น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

1.2 ข้อค้นพบในเรื่อง “รูปแบบและองค์ประกอบ” สามารถนำไปพัฒนาหลักสูตรนาฏศิลป์สร้างสรรค์ โดยเน้นการฝึกทักษะการถอดบทเรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น (Indigenous Wisdom) มาสู่การสร้างสรคนวัตกรรมการแสดง เพื่อให้ นักศึกษามีทักษะที่ตอบโจทย์ความต้องการของตลาดงานในศตวรรษที่ 21

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง (Advanced Technology) เช่น AR, VR หรือ AI ในการสร้างสรคนาฏศิลป์ไทย เพื่อศึกษาว่าเทคโนโลยีเหล่านี้ส่งผลต่อสุนทรียภาพและประสบการณ์ของผู้ชมในยุคดิจิทัลอย่างไร

2.2 ควรมีการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อสำรวจความคาดหวังและระดับความพึงพอใจของผู้ชมในกลุ่มผู้ชมรุ่นใหม่ (Generation Z และ Alpha) ต่อนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงรูปแบบการนำเสนอให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของรสนิยมสังคม

REFERENCES

- Chuangchai,P. (online). **Soft power, culture, and the development of thailand’s creative economy.** Retrieved from https://www.creativethailand.org/article-read?article_id=33445&lang=en&fbclid [2022, 23 mar.] (In Thai)
- Chula-Saevok, Y. (2017). The existence of thai dance in the 21st century. **Fine Arts Journal: Srinakharinwirot University**, 21(1), p.48–61. retrieved from <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/jfofa/article/view/92886> (In Thai)

- Fine Arts Department. (1983). **Traibhumikatha or Traibhumi Phra Ruang: Royal Literary Work of King Maha Thammaracha I (Phaya Lithai)**, (Revised Edition, 3rd ed.). Proceedings of the Seminar on Traibhumi Phra Ruang on the Occasion of the 700th Anniversary Celebration of the Thai Script, December 19–21, 1983, National Library Meeting Room, Bangkok. (In Thai)
- Junlasri, T. (2014). **Changes in thai classical dancing arts and preserving guidelines**. Major: Public and Private management; M.P.A (Public and Private Management) Burapha University. (In Thai)
- Natayakul S, (2023). **The creation of dance Faculty of fine-applied arts and cultural science**. Mahasarakham University. (In Thai)
- Na Thalang, S. (2014). **Folklore theory: Methodology in analyzing myths and folktales** (3rd ed.). Chulalongkorn University Press. (In Thai)
- Phinitthanasarn, N. (2010). **Commercialization of thai classical dance at theatre in Bangkok**. A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts Program in Cultural Management College of Innovation Thammasat University. (In Thai)
- Puleio, D. (2017). **Mid-twentieth century modern dance in the twenty-first century**. retrieved from <https://escholarship.org/uc/item/5cz4n655>
- Sobruet, U. (2002). **The development of an instructional model of dance improvisation to enhance creative thinking in thai dramatic-arts learners in higher education institutions**. Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD). 32278. retrieved from <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/32278> (In Thai)
- Vasinarom, M. (2019). Performing arts and politics. **King Prajadhipok's Institute Journal**, 17(1). (January 2019 - April 2019). 118–134. (In Thai)
- Virulrak, S. (2000). **Evolution of thai performing arts in the Rattanakosin period**. Bangkok: Chulalongkorn University press. (In Thai)
- Virulrak, S. (2006). **Thai dance in the reign of King rama IX**. Bangkok: Chulalongkorn University press. (In Thai)